

A.A. van Sandick

Amsterdam, 21 oktober 1898 - Twello, 14 mei 1962

Op 14 mei 1962 overleed Andries Adriaan van Sandick, president van de Nederlandsche Handel-Maatschappij NV (NHM), die van 1957 af deel uitmaakte van het bestuur van onze vereniging. Met hem ging een markante figuur uit het Nederlandse bankwezen, dat reeds sedert zijn 19e jaar het hoofdterrein van zijn werkzaamheden vormde, heen. Hij ontviel ons twee dagen voor de dag waarop hij naar mocht worden verwacht tot voorzitter van de Nederlandse Bankiersvereniging zou worden gekozen, nadat hij sedert 12 mei 1952 deel had uitgemaakt van het bestuur van deze organisatie en van 11 oktober 1956 af voorzitter was geweest van de Amsterdamse Bankiersvereniging. Wanneer men Van Sandick als bankier zou willen typeren, dan zou men hem een klassieke commerciële bankier kunnen noemen, beschikkende over een gedegen vakkennis en bezielde met het streven om door het in acht nemen van conservatieve liquiditeits- en solvabiliteitsnormen de bloei van de instelling, waarin hij een leidende rol speelde, te bevorderen. Wanneer men echter zou veronderstellen, dat de behoedzaamheid die hem kenmerkte er toe leidde, dat hij niet met zijn tijd meeging, vergist men zich. Degenen, die in de gelegenheid waren hem in zijn dagelijks werk van meer nabij gade te slaan, weten dat hij weliswaar niet geneigd was om een beleid, dat hij juist achtte, van de ene dag op de andere om te buigen, maar dat hij zeker niet iemand was die tegen de stroom inging. En was hij eenmaal overtuigd van de wenselijkheid of noodzakelijkheid van een andere politiek, dan aarzelde hij niet deze door te voeren. Financiering van de export van kapitaalgoederen, middellange kredietverlening aan het bedrijfsleven, persoonlijke leningen en spaarrekeningen, welke in de vijftiger jaren in het werkkterrein der algemene banken in Nederland werden opgenomen, werden ook bij de NHM ingevoerd en krachtig gestimuleerd, ook al beschouwde Van Sandick sommige zaken (met name b.v. de persoonlijke leningen) niet direct als tot het bedrijf van een grote bank te behoren. Hoewel hij op grond van zijn karakter niet iemand was, die aan de weg timmerde, en zodoende ook kritisch stond tegenover exuberante publiciteit, realiseerde hij zich dat ook de banken niet zonder reclame kunnen. Van Sandick kenmerkte zich bij de vervulling van zijn verantwoordelijke functie door een grote mate van soberheid en nuchterheid. Hij was wars van overdrijving en hoewel de spanningen en zorgen, die de leiding van een bank met een groot en internationaal georiënteerd bedrijf meebrengt, hem niet onberoerd lieten, bleef hij veelal bijzonder rustig en wist hij dikwijls door verrassende uitingen van humor de spanning te breken en het besef van de betrekkelijkheid der dingen te doen herleven. Het liet zich aanvankelijk niet aanzien, dat Van Sandick zijn levenstaak in het bankbedrijf zou vinden. Hij was namelijk bestemd voor een carrière bij de Koninklijke Marine en bracht in verband daarmee van 1916 op 1917 een jaar als adelborst door op het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder. Op zijn eerste grote reis had hij echter zodanig van zeeziekte te lijden, dat hij besloot een ander werkkterrein, t.w. dat van het bankwezen, te kiezen. Van Sandick ving zijn carrière in het bankbedrijf aan in 1917, toen hij in dienst kwam bij R. Mees & Zonen in Rotterdam. In 1925 werd hij benoemd tot chef van de wisselafdeling en econoom bij de toenmalige Javasche Bank te Amsterdam. In 1929 trad hij in dienst bij de Rotterdamsche Bankvereniging, waar hij de functie kreeg van secretaris van de directie. In 1942 verliet hij genoemde instelling om redenen, die kenmerkend voor hem genoemd konden worden. Hij verschilde namelijk op een belangrijk punt diepgaand van inzicht met zijn directeur, de heer Woltersom, en trok daaruit de consequenties. In 1946 werd Van Sandick benoemd tot directeur van de NHM. Deze benoeming betekende voor hem het afscheid van de Rotterdamse sfeer, waarin hij zeer vertrouwd was, en de overgang naar de in zoveel opzichten van Rotterdam verschillende hoofdstad. Dit verschil heeft hem niet belet zich geheel in de Amsterdamse gemeenschap in te leven, niet alleen wat het financiële, doch ook wat het politieke terrein betreft. In 1950 werd hij namelijk voor de Christelijk-

Historische Unie (CHU) tot gemeenteraadslid verkozen, een ambt dat hij bekleedde tot 1958, in welk jaar hij om gezondheidsredenen genoodzaakt was zijn werkzaamheden te beperken. In 1957 werd Van Sandick benoemd tot president van de NHM, een functie waarin hij zijn brede kennis van het geld- en bankwezen volledig tot haar recht kon doen komen. Met name nam hij zeer actief deel aan het overleg tussen de directie van De Nederlandsche Bank en het bestuur van de Nederlandse Bankiersvereniging over problemen vallende binnen het kader van de Wet Toezicht Kredietwezen, zomede aan het overleg in de Bankraad, waarvan hij deel uitmaakte. Het is bekend dat zijn opvattingen en adviezen over monetaire problemen aan de Oude Turfmarkt grote aandacht verkregen. Hoewel Van Sandick grote belangstelling had voor de politiek en in de partij, waarvan hij deel uitmaakte, een actieve rol speelde, kon hij geen politicus in de echte betekenis van het woord genoemd worden. Dat lag ook niet in zijn aard. Maar hij had een intensieve belangstelling voor de grote vragen van de dag en had daarover zeer bepaalde opvattingen, die hij ook niet onder stoelen of banken stak. Een voorbeeld daarvan is wel zijn brochure *Herstel der maatschappij* (A. A. van Sandick, *Herstel der maatschappij*, W. L. & J. Brosse NV Rotterdam 1945), waarin hij zich in het bijzonder bezig hield met het verschijnsel, dat het verdwijnen van de Duitse bezetting in ons land niet gepaard was gegaan met het uitbannen van nationaal-socialistische ideeën en strevingen en waarin hij trachtte aan te geven in welke richting het herstel der maatschappij z.i. gezocht moest worden. Tekenend is het motto voor deze brochure, dat ontleend was aan 1 Corinthe 7 : 23 en luidde: "Gij zijt duur gekocht, wordt geen dienstknechten der mensen". Niet minder tekenend was, dat hij de weg tot herstel der maatschappij zag in de terugdringing van de voortdurend toegenomen staatsmacht, in de inperking van de staatstaak en een daarmee gepaard gaand herstel van recht en vrijheid in hun volle omvang. Aan zijn gedachten op dit gebied gaf hij op niet mis te verstane wijze uitdrukking. Zo zei hij o.a.: "Waar reeds tal van jaren de politiek in ons vaderland is gericht geweest op de overwoekering van de maatschappij door den staat, waardoor de maatschappij haar eigen aard en veerkracht heeft verloren en de staat zijn gezag als rechtsinstituut heeft zien wegwijnen, doordat hij, steunende op zijn macht, niet als arbiter, maar als monopolist en schepper van monopolies, zich in den maatschappelijken belangenstrijd heeft geworpen, is het duidelijk, dat allereerst een bevrijding van de maatschappij van de dwingelandij van den staat geboden is. Dit is niet slechts een eisch van economische doelmatigheid, maar tevens een noodzakelijke voorwaarde om het recht in zijn oude glorie te herstellen en den staat zijn gezag te doen herwinnen." Het is verleidelijk uit genoemde brochure meer saillante passages aan te halen, omdat zij Van Sandick's persoon en ideeën zo goed typeren. Het gevaar bestaat dan echter, dat een te eenzijdig licht valt op zijn werk als schrijver over algemene maatschappelijke problemen. Vergeten mag namelijk niet worden, dat hij zich ook in zijn schrifturen vooral op financieel terrein bewoog. Een belangwekkend getuigenis daarvan geven zijn beschouwingen in *De Economist* van de jaren 1929 tot 1945, aanvankelijk (tot november 1932) in de rubriek *De internationale geldmarkt*, daarna in de *Financiële Kroniek*.

In deze van maand tot maand met grote zorg en deskundigheid geschreven korte artikelen, dikwijls gekruid met uitlatingen van milde humor en bijtend sarcasme, heeft hij alle belangrijke gebeurtenissen op financieel gebied, zowel in buiten- als in binnenland, de revue laten passeren. Hij heeft hierbij, zoals hem eigen was, zijn mening niet onder stoelen of banken gestoken, en het was zodoende ook voor hen, die het niet met hem eens waren, steeds de moeite waard om van zijn opvattingen kennis te nemen. Interessant was b.v. zijn reactie op het besluit van de Nederlandse regering om op 26 september 1936 de uitvoer van goud stop te zetten, hetgeen betekende opheffing van de gouden standaard in Nederland en een flinke depreciatie van de Nederlandse gulden inleidde. Hij had er geen goed woord voor over, maar hij was toch realist genoeg om niet te verwachten dat de gevolgde politiek rampzalige gevolgen zou hebben. "Zoo zeilen wij dan vlak voor den devaluatiewind, in het vertrouwen dat ons schip, zóó voortgedreven, in een goede haven zal terecht komen. Dat wij op de klippen zullen stranden, verwacht ik geen oogenblik", zegt hij in de slotpassage van zijn kroniek van 12 oktober 1936, doch hij wees er tevens op, dat "de werkelijke

verbetering (. ...) uiteraard (moet) komen van een algemeen terugkeer tot gezonde economische beginselen." In de Financiële Kroniek geeft hij ook blijk van een vooruitziende blik. In *De Economist* van 8 maart 1938 drong hij er b.v. sterk op aan om een flink deel van de Nederlandse goudvoorraad in de U.S.A. te deponeren met het oog op het dreigende oorlogsgevaar. "Zouden wij rechtstreeks betrokken worden in een gewapend conflict, dan zou er nog meer reden zijn ons gelukkig te prijzen indien wij een groot deel van ons goud elders hadden gedeponerd, want een exorbitant grote goudvoorraad zou ook op anderen een bijzondere aantrekkingskracht kunnen uitoefenen." Toen Nederland in de oorlog betrokken raakte, zette hij zijn beschouwingen in de Financiële Kroniek voort en hoewel hij gereserveerder in zijn uitlatingen moest zijn, bleef hij blijk geven van een kritische instelling, terwijl soms toch een zeker sarcasme doorbrak, getuige b.v. zijn opmerking, dat de ambtenaren na het uitschakelen van onze volksvertegenwoordiging zoiets als hun wittebroodsweken beleefden, omdat zij ongeremd door de bemoeienis van de werkgever zo vruchtbaar (sic!) konden werken, waardoor b.v. op één dag 5 ingrijpende besluiten op fiscaal gebied in het Verordeningenblad konden verschijnen. De bundel Financiële Kronieken, die Van Sandick liet bijeenbrengen toen hij deze rubriek vaarwel zei, bevat ook een niet verschenen beschouwing over de opheffing van de deviezengrens tussen Nederland en Duitsland, waarop consciëntieus en voor de historicus interessant is aangetekend, dat Mr. H.L. Woltersom, toenmaals voorzitter van de door de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied ingestelde Organisatiecommissie voor het bedrijfsleven "het ongeschikt achtte, dat dezerzijds werd nagepleit over de opheffing van de deviezengrens". Deze kwestie was het die Van Sandick aanleiding gaf om zijn functie bij de Rotterdamsche Bankvereniging neer te leggen. In juni 1944 brak de reeds door de omstandigheden trager verschijnende reeks van Financiële Kroniekartikelen af en daarna verscheen nog slechts een Financiële Kroniek van Van Sandick's hand, t.w. die van 30 september 1945, zoals steeds getuigend van realiteitszin. Zo merkt hij op, dat het "eigenlijk (zoo) moest gaan, dan wij Duitsland de rekening presenteerden en dat de realia, die Duitsland ons zou moeten leveren weder werden ingeruild tegen geld dat hier gedurende de bezetting in omloop is gebracht. Deze weg is onbegaanbaar en daarom zit er niets anders op dan ons vooralsnog op het standpunt te stellen dat wij hier met een interne kwestie te maken hebben, die ook intern moet worden opgelost". Niet alleen in de Financiële Kroniek van *De Economist*, doch ook in verschillende andere artikelen in hetzelfde tijdschrift, zomede in *Economisch-Statistische Berichten* en o.a. van tijd tot tijd ook in dagbladen (*Algemeen Handelsblad*, *Nieuwe Rotterdamse Courant*, *De Telegraaf*) heeft hij zijn visie op monetaire en daarmee verwante vraagstukken gegeven en, het kan zonder overdrijving worden gezegd, steeds op een wijze, welke het de moeite waard maakte om daarvan kennis te nemen. Ik meen het hierbij te moeten laten, ook al ben ik mij bewust, dat zeker nog geen volledig beeld gegeven is van de markante persoonlijkheid die Van Sandick was. Ik stip nog slechts aan zijn actieve deelneming aan het werk van de Vereniging voor Waardevast Geld, zijn lidmaatschap van de Sociaal-Economische Raad, in welk college hij zeker niet de indruk wekte voorstander van de geleide economie te zijn en, om op een geheel ander terrein te komen, zijn lidmaatschap van het college van Kerkvoogden van de Hervormde Gemeente van Amsterdam. Vergeten mag ook niet worden zijn belangstelling voor de wijsbegeerte, die echter niet tot uiting kwam in publicaties, doch wel in een uitgebreide correspondentie met Prof. Mr. B. M. Telders. Met Van Sandick verloor ons land een goed burger gekenmerkt door gedegenheid, zin voor vrijheid en recht, en zeker niet te vergeten door een warme sociale belangstelling.

D.C. Renooij

Bron: *Economisch-Historisch Jaarboek* 29 (1961) 335 –339.